

PAPA URBAN VIII. I HRVATI – TRAGOM INDULGENCIJE HRVATSKOJ BRATOVŠTINI SV. JURJA I TRIPUNA U MLECIMA (1640.)

Juraj BALIĆ, Zagreb – Lovorka ČORALIĆ, Zagreb – Maja MATASOVIĆ, Zagreb

U uvodnome dijelu rada ukratko se iznose opći podatci o hrvatskoj Bratovštini sv. Jurja i Tripuna u Mlecima, posebice s naglaskom na priznanja i indulgencije koje su joj tijekom 15. i 16. stoljeća podjeljivali crkveni i svjetovni uglednici. U nastavku rada predstavljaju se odnosi pape Urbana VIII. (1623. – 1644.) s Katoličkom crkvom u Hrvata, a potom se detaljno analizira indulgencija koju je rečeni papa podijelio hrvatskoj bratimskoj udruzi u Mlecima 1640. godine. Na kraju rada donosi se prijepis Urbanove indulgencije i njezin hrvatski prijevod.

KLJUČNE RIJEČI: *papa Urban VIII., Venecija, Mletačka Republika, hrvatske prekojadranske migracije, crkvena povijest, povijest 17. stoljeća.*

Uvod: *Scuola degli Schiavoni* u Mlecima – ustanova okupljanja iseljenih Hrvata

U sklopu proučavanja povijesti hrvatskih prekojadranskih migracija, posebice onih upravljenih u Mletke i na područje Veneta, nezaobilazno mjesto pripada iseljeničkoj bratimskoj udruzi sv. Jurja i Tripuna (*Scuola degli Schiavoni*, *Scula dei SS. Giorgio e Trifone*, *Scuola Dalmata*). Osnovana 1451. godine s ciljem okupljanja i pružanja pomoći sunarodnjacima, Bratovština je s vremenom (koje se poklapa s razdobljem najintenzivnijih migracija s istočne na zapadnu obalu Jadrana) postala središnja ustanova Hrvata u gradu na lagunama. Brojnost članova Bratovštine koji su zavičajem potjecali od Istre i Slavonije do Bosne, Dalmacije i Boke kotorske, imućnost i pregalaštvo bratima koji su pridonosili društvenom i vjerskom životu svoje nove domovine, svrstala je »ilirsku« bratovštinu među vodeće, posebno cijenjene i od gradskih vlasti poštovane mletačke nacionalne udruge.

Sjedište Bratovštine sv. Jurja i Tripuna od početka se nalazilo u srcu istočnoga predjela Castello – tijekom kasnoga srednjeg i ranoga novog vijeka središnje, najfrekventnije zone hrvatskih useljavanja. Ondje su se do danas održali brojni toponomastički biljezi, rječito posvjedočenje opstojanja nekoć snažne hrvatske zajednice (*Riva degli Schiavoni*, *Fon-*

damenta San Giorgio degli Schiavoni, Calle Schiavona, Corte Pietro da Liesina, Corte Solta, Corte Sabbioncella i druga).

U prvih pedesetak godina svoga postojanja hrvatska je bratovština, ponajprije zalaganjem svojih članova, stjecala sve veći ugled u mletačkome društvenom životu, a kruna tih preguća bila je realizacija slikarskih djela koja uprizoruju scene iz života svetaca zaštitnika bratovštine (sv. Jurja, sv. Tripuna i sv. Jeronima). Djela su to slavnoga mletačkog renesansnog slikara Vittorea Carpaccia (oko 1460. – 1526.), nastala u prvim godinama 16. stoljeća, a i danas krase unutrašnjost bratimskog sjedišta te ga čine jednim od posebno atraktivnih odredišta za sve pohoditelje i ljubitelje mletačke likovne umjetnosti.¹

Nezaobilazne epizode iz prvoga razdoblja opstojanja Bratovštine odnose se na niz priznanja istaknutih osoba iz mletačke crkvene i svjetovne povijesti, iskazanih podjeljivanjem indulgencija i darovnica. Prvo i od svih možda najvrjednije priznanje, upućeno već desetak godina nakon utemeljenja, Bratovština je stekla indulgencijom kardinala Bessariona (1408. – 1472.). Humanist i erudit, grčki monah i katolički kardinal, Bessarion je nakon pada Carigrada pod osmansku vlast pronašao svoju drugu domovinu na Apeninskom poluotoku te svoje sjedište zasnovao u mletačkoj benediktinskoj opatiji S. Giorgio Maggiore. Glasovit po gorljivom zagovaranju kršćanskoga jedinstva i vojnoga suprotstavljanja osmanskim nadiranjima, Bessarion je – ozbiljnije od većine svojih suvremenika – shvatio tragiku događanja na europskom jugoistoku te u hrvatskim prekojadranskim izbjeglicama prepoznao sličnost i zajedništvo prognaničke sudbine. Godine 1464., dana 10. veljače, kardinal Bessarion, tada obnašatelj naslova biskupa Tuscula, patrijarha Carigrada i legata apostolske stolice *a latere* u Mlecima i svim područjima podložnim Republici, obratio se hrvatskoj udruzi poveljom napisanoj na otoku S. Giorgio Maggiore. Želeći »da se skjavunska družba, koja se sada sastaje u crkvi sv. Jurja od Skjavuna u Mlecima, svakoga dana uzvisuje čineći dobra djela«, kardinal je Bratovštini podijelio indulgenciju koja se odnosi na dane njezinih zaštitnika, kao i na blagdane Presvetoga Tijela Kristova i prvu nedjelju nakon Uzašašća Gospodinova. Na te dane svi vjernici »koji budu pobožno posjetili crkvu u kojoj će se rečena družba sastati«, stječu oprost od sto dana godišnje za svaki blagdan tijekom kojeg pohode crkvu.²

Bessarionova indulgencija prva je u nizu sličnih priznanja Bratovštini od strane predstavnika najviše crkvene vlasti. Druga podjela oprosta pohoditeljima sjedišta hrvatske udruge donesena je dana 8. rujna 1481. godine. Izravni izručitelj papinske povlastice hrvatskoj

¹ O povijesnom razvoju Bratovštine usporedi neka važnija djela te u njima sadržan opsežniji popis literature: Michelangelo MURARO, *Victor Carpaccio alla Scuola di San Giorgio degli Schiavoni in Venezia*, Milano, 1956.; Guido PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di S. Giorgio degli Schiavoni*, Venezia, 1964.; ISTI, *Guida alla Scuola Dalmata dei Santi Giorgio e Trifone (detta San Giorgio degli Schiavoni)*, Venezia, 1984.; Lovorka ČORALIĆ, *U gradu svetoga Marka: povijest hrvatske zajednice u Mlecima*, Zagreb, 2001., str. 215–262; ISTA, *Hrvatski prinosi mletačkoj kulturi: odabrane teme*, Zagreb, 2003., str. 159–210; Tullio VALLERY, *La Scuola Dalmata dei Santi Giorgio e Trifone: note e appunti per una cronistoria*, Venezia, 2011.

² G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di San Giorgio degli Schiavoni*, str. 31–32; L. ČORALIĆ, »Kardinal Bessarion i Hrvati«, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 40, Zadar, 1998., str. 143–160; ISTA, *U gradu svetoga Marka: povijest hrvatske zajednice u Mlecima*, str. 219–220; ISTA, *Hrvatski prinosi mletačkoj kulturi*, str. 164–165; Michele GIADROSSI – Paola VIDOLI RATTI, »Le indulgenze della Scuola«, *Scuola Dalmata dei SS. Giorgio e Trifone*, sv. 25, Venezia, 1992., str. 4–6; T. VALLERY, *La Scuola Dalmata dei Santi Giorgio e Trifone*, str. 88–90.

bratovštini bio je mletački plemić Bertuccio Contarini, prior reda ivanovaca (od 1476. godine) i ujedno opunomoćeni apostolski legat pape Siksta IV. (1471. – 1484.) za prikupljanje pomoći kršćanskoj vojsci koja je sudjelovala u obrani otoka Roda. Povod za podjelu priznanja Bratovštini bio je – kako je izrečeno i u tekstu povelje – aktivan udio članova hrvatske iseljeničke zajednice u Mlecima na pružanju pomoći kršćanskoj vojsci i braniteljima opkoljenog Roda 1480. godine. Povlastice za čije je podjeljivanje Bratovštini Siksto IV. ovlastio Bertuccia Contarinija sastojale su se poglavito u slobodnome izboru svjetovnog svećenika ili redovnika koji će – kao ispovjednik u Bratovštini – imati puno pravo dodjele oprosta i određivanja pokore za sve vrste grijeha izvršenih od strane bilo kojega bratima (čak i onih za koje je poradi specifičnosti ili težine potrebna suglasnost Svete Stolice).³

Godine 1502. Bratovština je stekla važno priznanje podjelom darovnice pape Aleksandra VI. (1492. – 1503.). Indulgencija je u papino ime uručena posredstvom Angela Leoninija, apostolskog legata *a latere* za područje mletačkoga dominija. Datum objavljivanja isprave je 22. lipnja 1502. godine, to jest u vrijeme desete godine pontifikata pape Aleksandra VI. Kao motiv dodjele toga priznanja ističe se želja darovatelja da hrvatska bratovština, smještena u zgradi templarske crkve, napreduje u uređenju i stanju koje je zatečeno. Izrijekom se, nadalje, spominje oltar članova Bratovštine posvećen sv. Jurju te iskazuje želja da rečena udruga i ubuduće bude obdarivana i obogaćivana »knjigama, kaležima, misnicama, svjetiljkama i drugim crkvenim nakitom nužnim za božanski obred«. Svim pohoditeljima sjedišta hrvatske bratovštine, koji se ispovjedu i pokaju, te koji pohode spomenuti oltar sv. Jurja na blagdane sv. Jurja, sv. Ivana Krstiteља, sv. Tripuna i sv. Jeronima, kao i na sve druge blagdane i pojedine nedjelje svakoga mjeseca, papinska indulgencija pružala je oprost četrdeset dana »od njima nametnutih pokora«.⁴

Iste godine kada je upućena indulgencija pape Aleksandra VI., Bratovština je stekla dragocjen dar plemića Paola Valaressa, zapovjednika mletačkih utvrda na Peloponezu. Riječ je o vrijednoj relikviji sv. Jurja, koja se do tada nalazila u vlasništvu jeruzalemskoga patrijarha (vjerojatno Cristofora Garatonija), a uručena je mletačkom zapovjedniku kao osobni dar i priznanje. Relikvija je bila isprva pohranjena u mletačkoj crkvi S. Angelo Michele (S. Anzolo), nedaleko od palače Valaresso. Dopuštenje za prijenos relikvije u sjedište Bratovštine dali su tadašnji mletački patrijarh Tommaso Donà (1492. – 1504.) i spomenuti

³ G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di San Giorgio degli Schiavoni*, str. 32; L. ČORALIĆ, »Papa Siksto IV. i Hrvati: indulgencija hrvatskoj bratovštini sv. Jurja i Tripuna u Mlecima (1481. god.)«, *Croatica christiana periodica*, god. XXII, br. 42, Zagreb, 1998., str. 107–120; ISTA, *U gradu svetoga Marka: povijest hrvatske zajednice u Mlecima*, str. 220–221; ISTA, *Hrvatski prinosi mletačkoj kulturi*, str. 165–166; M. GIADROSSI – P. VIDOLI RATTI, »Le indulgenze della Scuola«, str. 6–8; T. VALLERY, *La Scuola Dalmata dei Santi Giorgio e Trifone*, str. 89, 91.

⁴ L. ČORALIĆ, »Papa Aleksandar VI. i hrvatska Bratovština sv. Jurja i Tripuna u Mlecima«, *Croatica christiana periodica*, god. XXIV, br. 46, Zagreb, 2000, str. 21–28; ISTA, *U gradu svetoga Marka: povijest hrvatske zajednice u Mlecima*, str. 221; ISTA, *Hrvatski prinosi mletačkoj kulturi*, str. 166; M. GIADROSSI – P. VIDOLI RATTI, »Le indulgenze della Scuola«, str. 8–11; T. VALLERY, *La Scuola Dalmata dei Santi Giorgio e Trifone*, str. 91.

papinski legat Angelo Leonini. Dana 24. travnja, na Jurjevo, relikvija je svečano prenesena u bratimsko sjedište.⁵

Nakon 1502. godine uslijedilo je razdoblje za koje ne posjedujemo podatke o podjeljivosti crkvenih oprosta pohoditeljima hrvatske udruge. Tek 1640. godine, gotovo jedno i pol stoljeće nakon povelje pape Aleksandra VI., zbila se nova podjela indulgencije. Riječ je o breveu pape Urbana VIII. (1623. – 1644.) iz 1640. godine, o kojemu ćemo nešto više reći u sljedećim cjelinama ovoga rada, nakon što prethodno razložimo povijesne odnose toga pape s Katoličkom crkvom na hrvatskim prostorima. Ta je cjelina, s obzirom na kontekstualizaciju onovremenih odnosa hrvatske bratovštine u Mlecima i Svete Stolice, neophodna te držimo da zavrjeđuje nešto više istraživačke pozornosti.

Papa Urban VIII. i Hrvati: povijesni osvrt

Maffeo Barberini (1568. – 1644.), član ugledne firentinske trgovačke obitelji, stekao je obrazovanje kod isusovaca, doktorat iz prava na Sveučilištu u Pisi, ostvario uspješnu karijeru papinskog diplomata na francuskom dvoru, a u 55. godini života izabran je za papu uzевši ime Urban VIII. (1623. – 1644.).⁶ U trenutku njegova stupanja na čelo Svete Stolice europske su države već nekoliko godina bile uključene u niz vjerski i politički motiviranih sukoba, poznatijih pod nazivom Tridesetogodišnji rat (1618. – 1648.). S obzirom da se mogućnost stvaranja zajedničke katoličke fronte protiv protestantizma pokazala nemogućom, Urban VIII. odlučio je zauzeti neutralan stav. Općenito se u vođenju europske politike Urbanu VIII. pripisivalo frankofilstvo, koje je vjerojatno potjecalo od njegove tamošnje nuncijature između 1604. i 1607. godine, a također treba uzeti u obzir i Urbanovu pretpostavku da habsburška dominacija u Italiji predstavlja veću prijetnju papinstvu od Francuske.⁷ Kao veliki poklonik umjetnosti, Urban VIII. bio je zaštitnik pisaca, glazbenika, slikara i kipara, među kojima se posebno isticao Gian Lorenzo Bernini (1598. – 1680.), znameniti graditelj i kipar toga doba, koji je zaslužan za stvaranje slike baroknoga Rima 17. stoljeća. Bernini je po Urbanovu nalogu izveo brojne radove na unutarnjem uređenju bazilike sv. Petra, zbog čega su žrtvovani i mnogi antički spomenici.⁸ Osim toga, papina

⁵ G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di San Giorgio degli Schiavoni*, str. 32–33; M. GIADROSSI, »La reliquia di San Giorgio«, *Scuola Dalmata dei SS. Giorgio e Trifone*, sv. 17, Venezia, 1984., str. 11–19; L. ČORALIĆ, *U gradu svetoga Marka: povijest hrvatske zajednice u Mlecima*, str. 221–222; ISTA, *Hrvatski prinosi mletačkoj kulturi*, str. 166; T. VALLERY, *La Scuola Dalmata dei Santi Giorgio e Trifone*, str. 93–98.

⁶ Biografiju i opsežnu bibliografiju o Urbanu VIII. vidi u mrežnom izdanju talijanske enciklopedije (Trecanni): http://www.treccani.it/enciclopedia/urbano-viii_%28Enciclopedia_dei_Papi%29/.

⁷ Hubert JEDIN, »Vjerske pokretačke sile«, u: *Velika povijest Crkve*, sv. 4: *Reformacija, katolička reforma, protureformacija*, Hubert JEDIN (ur.), Zagreb, 2004., str. 520, 528–530; Eamon DUFFY, *Sveci i grešnici: povijest papa*, Rijeka, 1998., str. 184. Više o Urbanovoj europskoj politici i Tridesetogodišnjem ratu vidi: Leopold von RANKE, *History of the popes, their church and state*, vol. II, prev. E. Fowler, prerađeno izd., New York, 1901., str. 345–396.

⁸ Primjerice, materijal za izradu golemog baldahina koji je postavljen iznad visokog oltara u bazilici sv. Petra nabavljen je skidanjem brončanih traverza s Panteona. Interesantno je da se čak i sam papa grubo narugao svojoj maniji oskrvnjivanja antičkih spomenika poznatom šalom na svoj račun: *Quod non fecerunt barbari, fecerunt Barberini* (*Što nisu učinili barbari, učinili su Barberini*). Usp. E. DUFFY, *Sveci i grešnici*, str. 183; Jacques MERCIER, *Povijest Vatikana*; uvodni tekst »Pape, apostolska stolica i Hrvati« napisao Franjo ŠANJEK; prevela Vesna Pavković, Zagreb, 2001., str. 83–84, 233.

rastrošnost u svrhu podupiranja umjetnosti rezultirala je i golemim dugom koji je Urban VIII. ostavio svojim nasljednicima.⁹ Papi Urbanu VIII. pripisuje se i sklonost nepotizmu. Svoga brata Antonija te nećake Francesca i Antonija imenovao je kardinalima, a i drugim članovima svoje obitelji Barberini omogućio je znatno bogaćenje. Pred kraj svoga pontifikata na pritisak nećaka bio je uvučen u sukob s vojvodom Odoardom Farneseom Parmskim, koji je uživao papinsko leno Castro. Farnese je u protupapinski savez uvukao Mletačku Republiku, Toskanu i Modenu, pa je stoga »Castro-rat« završio katastrofalnim porazom pape, kojemu su posjedi bili opustošeni, a blagajna ispražnjena.¹⁰

Osim za umjetnost, Urban VIII. pokazivao je također interes i za znanost. Još kao kardinal postao je prijatelj tadašnjega najslavnijeg znanstvenika s Apeninskoga poluotoka, Galileja Galileija (1564. – 1642.). Svoga prijatelja Maffeo Barberini uspio je čak i zaštititi od osude 1616. godine, kada su sa zakašnjenjem osuđeni kopernikanski sustav i njegove pristaše. Međutim, uvjeren da uživa naklonost pape, Galilei je u vrijeme Urbanova pontifikata nastavio s izučavanjem kopernikanske heliocentrične teorije, koja se suprotstavljala biblijskim izvještajima o stvaranju svijeta. U svojem djelu *Dialogo sopra i due massimi sistemi del mondo* iz 1632. godine čak je ismijavao sve protivnike kopernikanizma, među kojima je bio i sam papa. Osjećajući se izigranim i prevarenim, papa je naredio da se Galilei dovede pred inkvizicijski sud, koji ga je 1633. godine osudio na doživotnu tamnicu.¹¹ Sličnu je sudbinu zbog svojih učenja doživio i Marko Antun de Dominis (1560. – 1624.), koji je 1617. godine u Londonu objavio svoje djelo *De Republica Ecclesiastica* u kojemu je iznio svoje, Katoličkoj crkvi nepoćudno učenje o papinstvu. Zbog toga je bio optužen, pa je 1622. godine došao u Rim, opozvao svoje učenje i pomirio se s Crkvom. No, nakon smrti pape Grgura XV. (1621. – 1623.), čiju je naklonost de Dominis uživao, papa Urban VIII. naredio je da se istraga protiv njega nastavi. U travnju 1624. godine zatvoren je u inkvizicijskom zatvoru u rimskoj Anđeoskoj tvrđavi, gdje je više puta bio ispitivan. Već krajem kolovoza teško se razbolio i nedugo zatim umro. Poslije njegove smrti Inkvizicija ga je proglasila heretikom, lišila ga svih časti i naredila da se njegovo tijelo, slika i spisi javno spale na rimskome trgu Campo dei Fiori, a pepeo baci u Tiber, što je i bilo učinjeno.¹² Jedan od značajnijih događaja Urbanova pontifikata svakako je bilo posvećenje bazilike sv. Petra dana 18. studenoga 1626. godine.¹³ Upravo je te svete godine i idućih dviju godina Rim pohodio znatan broj hodočasnika iz hrvatskih i susjednih krajeva, koji su bili primljeni u gostinjac hrvatske Bratovštine sv. Jeronima. Urban VIII. riješio je 1630. godi-

⁹ Usp. E. DUFFY, *Sveci i grešnici*, str. 186; Leopold von RANKE, *History of the popes, their church and state*, vol. III, prev. E. Fowler, prerađeno izd., New York, 1901., str. 8–11.

¹⁰ E. DUFFY, *Sveci i grešnici*, str. 184; H. JEDIN, »Vjerske pokretačke sile«, str. 528. Više o »Castro-ratu« vidu: L. von RANKE, *History of the popes*, vol. III, str. 11–28.

¹¹ Usp. E. DUFFY, *Sveci i grešnici*, str. 184–185; H. JEDIN, »Vjerske pokretačke sile«, str. 544. Više o odnosu pape Urbana VIII. i Galileja Galileija te o procesu protiv Galileija vidi: Ivan KEŠINA – Antun RADA-KOVIĆ, »Galileo Galilei – povijest jednog slučaja«, u: *Crkva u svijetu*, vol. XLIV, br. 4, Split, 2009., str. 507–514.

¹² Usp. Mijo KORADE, »Djela i sudbina Marka Antuna de Dominisa (1560. – 1624.). Uz 450. obljetnicu rođenja«, *Gazophylacium: časopis za znanost, umjetnost, gospodarstvo i politiku*, god. XV., br. 3–4, Zagreb, 2010., str. 23–25; Mile VIDOVIĆ, *Povijest Crkve u Hrvata*, drugo, dopunjeno izdanje, Metković – Split, 2007., str. 167.

¹³ J. MERCIER, *Povijest Vatikana*, str. 233.

ne spor između navedene bratovštine i kaptola sv. Jeronima oko uprave nad gostinjcem, presudivši u korist Bratovštine. O tom događaju svjedoči i mramorna ploča na kojoj su uklesani dekreti apostolske vizitacije iz 1630. godine kojom je papa istražio život i djelovanje navedene crkvene ustanove.¹⁴ Urban VIII. je također dao ukrasiti crkvu sv. Jeronima slikama Josipa od Pulje, među kojima jedna prikazuje sv. Jeronima u prirodnoj veličini, a dao je i u njoj sagraditi kapelu u čast sv. Kaja, pape mučenika (283. – 296.), rodom iz Solina.¹⁵ Od znamenitijih hrvatskih hodočasnika koji su u to vrijeme posjetili Rim ističu se braća Nikola i Petar Zrinski. Mladoga studenta Nikolu Zrinskoga papa je 1634. godine primio u zasebnu audijenciju i darovao mu zbirku svojih pjesama, te ga dvije godine kasnije ugostio zajedno s njegovim mlađim bratom Petrom.¹⁶

Misionarsko djelovanje u Urbanovo je doba uzelo znatan zamah. Još za vrijeme njegova prethodnika Grgura XV. utemeljena je 1622. godine *Sacra Congregatio de Propaganda Fide* (Sveta Kongregacija za širenje vjere) sa zadatkom promicanja katoličke vjere u nekršćanskim novootkrivenim i nekatoličkim europskim krajevima. Time je ujedno cjelokupno misionarsko djelovanje stavljeno pod papin nadzor.¹⁷ Urban VIII. je 1627. godine u sklopu Kongregacije za širenje vjere utemeljio *Collegium Urbanum* za školovanje svećenika koji će se baviti misionarskim djelovanjem, u kojemu su se školovali i mnogi svećenički kandidati iz hrvatskih krajeva.¹⁸ Svjestan teškog položaja Katoličke crkve na širemu području europskoga jugoistoka papa je 1627. godine bulom *Zelo domus Dei* odredio ponovno otvaranje Ilirskoga zavoda u Loretu, u kojem se namjeravalo pripremati 36 pitomaca iz Hrvatske, Bosne i Srbije za svećeničko-misionarski rad.¹⁹

Papa je pokazivao i zanimanje za vjersko stanje u hrvatskim krajevima. Tako je po njegovu nalogu 1624. godine zadarski nadbiskup te apostolski vizitator i reformator za Dalmaciju Oktavijan Garzadori (oko 1562. – 1652.) obišao dalmatinske i kvarnerske biskupije, a

¹⁴ Josip BURIĆ, *Iz prošlosti hrvatske kolonije u Rimu*, Rim, 1966., str. 45, 49–50; Ljudevit Anton MARAČIĆ, *Malo čudo hrvatsko: hrvatski tragovi u Vječnom Gradu*, Zagreb, 2001., str. 50. Usporedi i: Vincenzo FORCELLA, *Inscrizioni delle chiese e d'altri edifici di Roma dal secolo XI ai giorni nostri*, sv. III, Roma, 1873., str. 337, nr. 760; Đuro KOKŠA, *S. Girolamo degli Schiavoni (chiesa nazionale croata)*, Roma, 1971., str. 55, 163, 167; Slavko KOVAČIĆ, *Personaggi illustri legati alla chiesa di San Girolamo*, u: *Chiesa Sistina 1589-1989*, sv. II, a cura di Ratko PERIĆ, Roma, 1990., str. 73; Tomislav MRKONJIĆ, *Le notizie sulla chiesa di San Girolamo nei libri stampati fino all'Ottocento*, u: *Chiesa Sistina 1589-1989*, sv. II, a cura di Ratko PERIĆ, Roma, 1990., str. 144.

¹⁵ Juraj KOCIJANIĆ – Juraj KOLARIĆ, *Pape i hrvatski narod*, izmijenjeno i dopunjeno izd., prir. Anto BAKOVIĆ, Zagreb, 1998., str. 367.

¹⁶ Lj. A. MARAČIĆ, *Malo čudo hrvatsko*, str. 97; J. KOCIJANIĆ – J. KOLARIĆ, *Pape i hrvatski narod*, str. 372; Ivica MLIVONČIĆ, *Pape i Hrvati*, Zagreb, 1993., str. 91.

¹⁷ E. DUFFY, *Sveci i grešnici*, str. 180; Josef GLAZIK, »Misijsko proljeće na početku novog vijeka«, u: *Velika povijest Crkve*, sv. 4: *Reformacija, katolička reforma, protureformacija*, str. 514.

¹⁸ E. DUFFY, *Sveci i grešnici*, str. 183; J. GLAZIK, »Misijsko proljeće na početku novog vijeka«, str. 515.; Mile BOGOVIĆ, »Sveta Stolica i Hrvati od 1527. do 1790.«, u: *Hrvatska / Sveta Stolica: odnosi kroz stoljeća*, Tomislav MRKONJIĆ (ur.), Zagreb, 1999., str. 78.

¹⁹ Ilirski zavod u Loretu (*Collegium Illyricum*) utemeljio je 1580. godine papa Grgur XIII. (1572. – 1585.), ali ga je zbog skupoće uzdržavanja pitomaca papa Klement VII. (1592. – 1605.) 1593. godine preselio u Rim, gdje su se pitomci spojili s rimskim sjemeništem i dobili zasebnu dvoranu nazvanu po sv. Jeronimu. Usp. M. BOGOVIĆ, *Sveta Stolica i Hrvati*, str. 77–78; Josip BUTURAC – Antun IVANDIJA, *Povijest Katoličke crkve među Hrvatima*, Zagreb, 1973., str. 182. Više o razvoju Ilirskog zavoda i ulozi Urbana VIII. u njegovoj obnovi vidi u: Antun DEVIĆ, »Naši pitomci u Loretu«, *Diacovensia*, vol. XIV., br. 2, Đakovo, 2006., str. 448–453.

Šibenčanin fra Ivan Tomko Mrnavić (1580. – 1637.) iste je godine proputovao Bosnom.²⁰ Godine 1631. papa je Mrnavića na temelju njegovih zasluga imenovao naslovnim bosanskim biskupom. Prema papinu nalogu našim krajevima proputovao je i franjevac Franjo Glavinčić (1580. – 1652.), sa zadatkom da propovijeda protiv Lutherova krivovjerja. Kao protureformacijski propovjednik istaknuo se i Benedikt Vinković (1581. – 1642.), kojega je papa zbog njegova pregnuća protiv širenja protestantizma u Međimurju nagradio nasljednom časti vranskog priora i opata sv. Margerite od Bele, a 1627. godine imenovao ga je zagrebačkim biskupom.²¹ Spomenuti se zagrebački biskup zalagao i za sjedinjenje domaćih pravoslavaca s Katoličkom crkvom, o čemu svjedoči i njegov spis *Relatio et informatio de Valachis et de Episcopatu Valachorum seu Rascianorum* iz 1640. godine. Crkvenu uniju podupirao je i Urban VIII. još i kao kardinal kada se pod njegovom zaštitom i nadzorom nalazio grčki Zavod sv. Anastazija u Rimu. Krajem njegova pontifikata na tome se zavodu pripremao Juraj Križanić (1618. – 1683.) za svoje misionarsko djelovanje u Rusiji.²²

Urban VIII. zaslužan je i za sjedinjenje Krbavsko-modruške biskupije sa Senjskom biskupijom, koje je provedeno 1630. godine. Riječ je, naime, o personalnoj uniji, a ne o stvarnoj uniji, jer su obje biskupije i dalje zadržale svoje kaptole, ali je objema upravljao samo jedan biskup sa sjedištem u Senju. Osim toga, nastojanjem Bečkoga dvora, ujedinjena Senjsko-modruška biskupija odvojila se od Splitske metropolije i pripojila Ostrogonskoj metropoliji, budući da je Split pripadao Mletačkoj Republici, a Ostrogonska metropolija nalazila se u sklopu habsburške države.²³

U Urbanovo vrijeme neki su Hrvati obavljali različite diplomatske i crkvene poslove za Rimsku kuriju. Papa je, primjerice, često slao franjevca Rafaela Levakovića (oko 1580. – 1650.) u diplomatske misije u njemačke zemlje, Austriju, Ugarsku, Poljsku, Rusiju i Osmansko Carstvo.²⁴ Dubrovčanin Petar Beneša (1586. – 1642.) djelovao je od 1623. godine u Državnome tajništvu Svete Stolice, a između 1632. i 1634. godine privremeno je i sam došao na čelo toga najvažnijeg upravnog ureda u Katoličkoj crkvi. Godine 1636. kao papin poslanik u Kölnu sudjelovao je na međunarodnoj mirovnoj konferenciji o obustavi neprijateljstva u Tridesetogodišnjem ratu. Također, Beneša je svojem nećaku Stjepanu Gradiću (1613. – 1683.), uz pomoć visokih poznanstava, osigurao poziciju auditora u Državnome tajništvu Svete Stolice. Nakon Benešine smrti 1642. godine dubrovačka vlada imenovala je Gradića njegovim nasljednikom u vođenju diplomatskih poslova u Rimu.²⁵

Nakon Tridentskoga koncila (1545. – 1563.) Crkva je počela posvećivati veću pozornost tiskanju bogoslužnih knjiga, kao i knjiga teološkog te moralno-poučnog sadržaja. U uvjerenju da slavenski narodi jedni druge razumiju, Crkva se odlučila da će crkvene knjige za

²⁰ Usp. I. MLIVONČIĆ, *Pape i Hrvati*, str. 91; *Hrvatski biografski leksikon*, sv. IV, (ur.) Trpimir MACAN, Zagreb, 1998, str. 588 (tekst: Eduard PERIČIĆ).

²¹ Usp. Ivan GOLUB, »Hrvatski teolozi XVII. stoljeća«, *Bogoslovska smotra*, vol. LXIV, br. 4, Zagreb, 2003., str. 751.

²² J. KOCIJANIĆ – J. KOLARIĆ, *Pape i hrvatski narod*, str. 75 i 368; I. GOLUB, »Hrvatski teolozi«, str. 745–746.

²³ J. BUTURAC – A. IVANDIJA, *Povijest Katoličke crkve među Hrvatima*, str. 96.

²⁴ J. KOCIJANIĆ – J. KOLARIĆ, *Pape i hrvatski narod*, str. 319.

²⁵ Stjepan KRASIĆ, *Stjepan Gradić (1613 – 1683): Život i djelo*, Zagreb, 1987., str. 11, 17–18, 22–26.

hrvatski narod, kao i za ostale slavenske narode, tiskati na »ilirskome« jeziku. Značajno je da u tome kontekstu papa Urban VIII. preko Kongregacije za širenje vjere 1623. godine objavio dekret kojim je naredio da se na svim crkvenim visokim školama i sveučilištima pored latinskoga, hebrejskoga, klasičnog te modernog grčkog, arapskog i kaldejskog (sirijskog) osnivaju i katedre za »ilirski« jezik.²⁶ Papa je 1627. godine nazočio i na sjednici Kongregacije za širenje vjere na kojoj je odlučeno da će se crkvene knjige za slavenska područja tiskati glagoljicom i hrvatskom ćirilicom, odnosno bosančicom.²⁷

Urban VIII. naložio je da se u Rim dopremi veći broj glagoljskih rukopisnih brevijara, misala i lekcionara, kako bi se Hrvatima pribavile nove, ispravljene bogoslužne i vjerske poučne knjige tiskane glagoljicom. Godine 1626. u tu svrhu u Rim je dopremljena glagoljska tiskara²⁸ i pridružena novoosnovanoj *Typographia Polyglotta*, tiskari Kongregacije za širenje vjere.²⁹ Dužnost redaktora crkvenoslavenskih bogoslužnih knjiga povjerena je Rafaelu Levakoviću, koji je također objavio više crkvenih i liturgijskih djela na glagoljici i ćirilici, kao što su *Nauk karstjanski kratak* (1628.), *Azbukividjak slovinskij, iže općennim načinom Psalteric nazivaetse* (1629.) i *Missal Rimskij va ezik slovenskij* (1631.).³⁰ Osim Levakovićevih djela, tijekom Urbanova pontifikata tiskana su i djela drugih hrvatskih autora: *Istumačenje obilnije nauka krstijanskoga* (1627.) Ivana Tomka Mrnavića, *Nauk karstjanski kratak* (1633.) i *Ritual rimski* (1640.) Bartola Kašića, *Način dobre ispovijesti* (1633.) Ivana Luke Kuzmića te *Naredbenik redovnikov* (1635.) fra Stipana Matenice.³¹

Tijekom toga vremena neki su hrvatski autori imali i poteškoće s izdavanjem svojih djela. Bio je to slučaj s isusovcem Bartolom Kašićem (1575. – 1650.), autorom prve hrvatske gramatike objavljene u Rimu 1604. godine pod naslovom *Institutionum linguae illyricae libri duo*.³² Godine 1623. kada je živio i djelovao u Dubrovniku, po nalogu Kongregacije za širenje vjere započinje s radom na hrvatskom prijevodu Novoga zavjeta. Međutim, njegov prijevod, koji je 1631. godine poslan na pregled u Rim, nije naišao na opravdanje kod nekih članova jezične komisije koju su sačinjavali Ivan Tomko Mrnavić, Rafael Levaković i cenzori hrvatskih knjiga isusovac Antun Ranzi (Rantius), koji je ujedno između 1628. i 1634. vršio službu hrvatskog ispovjednika u bazilici sv. Petra, te Antun Deodat Bogdanović, koji je od 1626. bio nadsvećenik crkve i Bratovštine sv. Jeronima u Rimu. Kongregacija za širenje vjere prepustila je pitanje tiskanja Kašićeva prijevoda *Novoga*

²⁶ Stjepan KRASIĆ, *Pape i hrvatski književni jezik u XVII. stoljeću: hrvatski među šest svjetskih jezika*, Zagreb, 2004., str. 8, 10, 68, 81–82.

²⁷ Vladimir HORVAT, »Dodatak *Autobiografiji isusovca Bartola Kašića* (1625. – 1650.)«, u: *Autobiografija isusovca Bartola Kašića u prijevodu i izvorniku (1575. – 1625.)*, s latinskoga preveo Vladimir HORVAT, Zagreb, 2006., str. 297.

²⁸ Fra Franjo Glavinić pronašao je u Grazu glagoljsku tiskaru koju su protestanti prije toga koristili u Urachu za tiskanje knjiga na glagoljici. Uz dozvolu cara Ferdinanda II. (1619. – 1637.) preselio ju je 1623./1624. godine na Trsat s namjerom da se ondje tiskaju potrebne liturgijske i teološke knjige. Usp. M. BOGOVIĆ, *Sveta Stolica i Hrvati*, str. 80.

²⁹ H. JEDIN, »Europska protureformacija i konfesionalni apsolutizam (1605.–1655.)«, u: *Velika povijest Crkve*, sv. 4: *Reformacija katolička reforma, protureformacija*, str. 461; S. KRASIĆ, *Pape i hrvatski književni jezik*, str. 18.

³⁰ I. GOLUB, »Hrvatski teolozi XVII. stoljeća«, str. 738–739; J. KOCIJANIĆ – J. KOLARIĆ, *Pape i hrvatski narod*, str. 365; S. KRASIĆ, *Pape i hrvatski književni jezik*, str. 84–85.

³¹ J. KOCIJANIĆ – J. KOLARIĆ, *Pape i hrvatski narod*, str. 369.

³² V. HORVAT, »Dodatak *Autobiografiji*«, str. 269.

zavjeta Svetome oficiju, koji je 1634. godine zabranio tiskanje toga djela i odredio da se svi primjerci prijevoda moraju prikupiti i predati Svetome oficiju ili inkvizitoru u Zadru te spaliti, što je prihvatio i papa Urban VIII.³³

Godine 1633. godine Kašić je napustio Dubrovnik i došao u Rim, gdje je djelovao do kraja života obnašajući funkciju hrvatskoga ispovjednika u bazilici sv. Petra. Više puta pisao je molbe Urbanu VIII. da dopusti tiskanje njegove hrvatske Biblije, ali bez uspjeha. Ipak, ne može se reći da mu papa nije bio naklonjen, jer je na njegov poticaj 1640. godine Kašić objavio prvi potpuni prijevod rimskoga obrednika na hrvatski jezik (*Ritual rimski*), čije tiskanje unatoč protivljenju Mrnavića i Levakovića zbog korištenja »dubrovačkoga« jezika nije bilo spriječeno. Na početku toga djela Kašić je umetnuo i dvije posvete Urbanu VIII., u kojima se zahvaljuje papi što je odobrio da se čitav latinski *Ritual* prevede na živi hrvatski narodni govor, povezujući pčele koje se nalaze na grbu papine obitelji Barberini, s medom koji simbolički označuje prijevod *Rituala*.³⁴

Prethodno, nešto opsežnije izrečen pregled odnosa pape Urbana VIII. prema Hrvatima pokazuje nemali onodobni interes Svete Stolice za hrvatski prostor i tamošnja zbivanja. Jednako tako opaža se i senzibilitet pape prema iseljenim Hrvatima, hodočasniciima koji su pohodili Rim, kao i prema onima koji su se – u svrhu misionarskoga rada na širem području europskoga jugoistoka – školovali pri učilištima na Apeninskome poluotoku. U kontekstu tih odnosa potrebno je promatrati i papino obraćanje iseljenim Hrvatima u Mlecima, o čemu će više riječi biti u nastavku rada.

Indulgencija pape Urbana VIII. hrvatskoj bratovštini u Mlecima

Breve pape Urbana VIII. iz 1640. godine, upućen Bratovštini sv. Jurja i Tripuna u Mlecima, nije nepoznanica u historiografiji. Spominju ga i donose u latinskome izvorniku i skraćenome talijanskom prijevodu prethodno spomenuti autori Michele Giadrossi i Paola Vidoli Ratti,³⁵ a sažetu napomenu o tome, za Bratovštinu iznimno vrijednom dokumentu, donose i drugi talijanski proučavatelji povijesti *Scuole degli Schiavoni*.³⁶ Kratak spomen indulgencije Urbana VIII. bilježimo i u davno nastalom radu bokeljskog povjesnika Nika Lukovića.³⁷ Naposlijetku, u svojim se prethodnim knjigama i radovima Lovorka Čoralić sažeto osvrnula na tu važnu epizodu iz prošlosti hrvatske bratovštine u Mlecima.³⁸ Tekst

³³ I. GOLUB, »Hrvatski teolozi XVII. stoljeća«, str. 736; Više o Kašićevu prijevodu Biblije vidi: Antal MOLNÁR, »Kašićev prijevod Biblije, isusovački red i Sveta Stolica (O propalom pokušaju izdanja jedne knjige)«, u: *Povijesni prilozi*, vol. 26, Zagreb, 2004., str. 99–133; V. HORVAT, »Dodatak *Autobiografiji*«, str. 281–293; L. J. A. MARAČIĆ, *Malo čudo hrvatsko*, str. 106–109.

³⁴ V. HORVAT, »Dodatak *Autobiografiji*«, str. 273., 294–295 i 300–301.

³⁵ M. GIADROSSI – P. VIDOLI RATTI, »Le indulgenze della Scuola«, str. 11–14.

³⁶ T. VALLERY – Aldo SIGOVINI, »Scuola Dalmata dei Santi Giorgio e Trifone«, u: *Scuole a Venezia: storia e attualità. Quaderni delle Scuole di Venezia*, N. 1, Venezia, 2008., str. 128; T. VALLERY, *La Scuola Dalmata dei Santi Giorgio e Trifone*, str. 91.

³⁷ Niko LUKOVIĆ, »Bratovština bokeljskih pomoraca sv. Đorđa i Tripuna u Mlecima«, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru*, sv. VI, Kotor, 1957., str. 36.

³⁸ L. ČORALIĆ, *U gradu svetoga Marka: povijest hrvatske zajednice u Mlecima*, str. 222–223; ISTA, *Hrvatski prinosi mletačkoj kulturi*, str. 167. Usp. ISTA, »*Scuola della nation di Schiavoni – hrvatska bratovština sv. Jurja i Tripuna u Mlecima*«, *Povijesni prilozi*, sv. 18, Zagreb, 1999., str. 61–62.

papina brevea i danas je u prijepisu pohranjen u sjedištu Bratovštine (Archivio della Scuola Dalmata dei SS. Giorgio e Trifone), u sklopu Zbirke pergamena (broj 93).³⁹

Tekst te papinske indulgencije, donesene 20. lipnja 1640. u rimskoj bazilici Santa Maria Maggiore, opsežniji je i sadržajem raznovrsniji od istovrsnih dokumenata koje su hrvatskoj bratimskoj udruzi podjeljivali Urbanovi prethodnici tijekom druge polovice 15. i početkom 16. stoljeća. Također, raznovrsnost mogućnosti stjecanja oprosta, kao i broj dana i godina koji se stječu djelima pobožnosti, u tom je breveu izrazito razrađen. Urban VIII. tom je prigodom članovima Bratovštine udijelio opći oprost (*indulgentia plenaria*) prigodom sljedećih okolnosti: 1) ulazak u Bratovštinu; 2) smrtni čas – nakon obavljanja svih sakramenata umirućih, ali čak i u okolnostima kada ih umirući – iz bilo kojih razloga – nisu u mogućnosti obaviti. Oprost vrijedi ukoliko umirući zazove ime Isusovo u času smrti, barem u duhu, ako drukčije nije moguće; 3) posjet bratimskoj crkvi na blagdan sv. Jurja i tom prigodom izvršene molitve za slogu kršćanskih poglavara, iskorjenjivanje krivovjerja i za napredak Crkve. Braći i sestrama, članovima hrvatske udruge, također se podjeljuje sedam godina i sedam puta po četrdeset dana oprosta ukoliko posjete bratimsku crkvu ili drugo svetište na blagdane sv. Tripuna (3. veljače), sv. Marka (25. travnja), sv. Nikole (6. prosinca) i sv. Jeronima (30. rujna).⁴⁰ Naravno, za sve opće i veće oproste pretpostavlja se kao nužnost iskreno kajanje, ispovijed i pričest. Nadalje, po šezdeset dana oprosta daje se svim članovima Bratovštine u nizu okolnosti. To su: 1) sudjelovanje u bilo kojem bogoslužju u svetištu koje pripada Bratovštini; 2) prisustvovanje javnim skupštinama Bratovštine; 3) primanje siromaha; 4) mirotvorno djelovanje; 5) sudjelovanje u posljednjem ispraćaju pokojnih članova i članica Bratovštine; 6) sudjelovanje u javnim procesijama; 7) sudjelovanje u praćenju presvetoga sakramenta (procesije, posjeti bolesnicima i drugo); 8) izgovaranje Očenaša i Anđeoskog pozdravljenja na znak zvona za procesiju, pogreb ili prenošenje euharistije; 9) izgovaranje po pet Očenaša i Anđeoskog pozdravljenja za preminule članove Bratovštine; 10) uspješno djelovanje na poučavanju i obraćanju grješnika; 11) bilo koje drugo djelo pobožnosti i milosrđa.

S obzirom da je indulgencija pape Urbana VIII. proširila obvezne blagdane, Bratovština se morala potruditi za obnovu i povećanje troškova koji su se odnosili na uređenje njezina sjedišta u blagdanske dane, kada je to zdanje bilo najposjećenije. Stoga je uprava (*Bancha*) Bratovštine na svojem vijeću donijela odluku kojom se, radi tri blagdanska dana više (sv. Marka, sv. Nikole i sv. Jeronima) predstojniku dodjeljuje pravo da potroši na uređenje sjedišta devet dukata više, odnosno po tri dukata za svaki blagdanski dan.⁴¹ Obavljeno je

³⁹ Dora TESTA, »Gli antichi documenti in pergamena della Scuola Dalmata«, *Scuola Dalmata dei SS. Giorgio e Trifone*, sv. 29/2, Venezia, 1995, str. 26.

⁴⁰ Spomen-dan svetoga Jeronima, jednog od zaštitnika Bratovštine, bio je i u prethodnome razdoblju posebno štovan te je spominjan u nekim od indulgencija Urbanovih prethodnika. Prema Urbanovoj indulgenciji, samo se na blagdan sv. Jurja dobiva potpuni oprost, dočim se slavljenje sv. Tripuna i sv. Jeronima glede oprosta tretira na jednak način.

⁴¹ Predstojnik (*guardian grande*) Bratovštine sv. Jurja i Tripuna tada (1640.) bio je Zadrani Giovanni (Zan) Antonio Armadi (Armani). Usp. G. PEROCCO, *Carpaccio nella Scuola di San Giorgio degli Schiavoni*, str. 234; L. ČORALIĆ, »Zadrani u Veneciji od XIV-XVIII stoljeća«, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 35, Zadar, 1993., str. 93; ISTA, »Zadarski iseljenici u Veneciji i bratovština slavenskih doseljenika sv. Jurja i Tripuna (od 1451. godine do kraja XVIII. stoljeća)«, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 36, Zadar, 1994., str. 110; ISTA, »Prinosi zadarskoj crkvenoj povijesti iz mletačkih

i glasovanje između predstavnika vodećih tijela u udruzi, a ishod je bio 21 glas »za« te dva »protiv«.⁴²

Papa Urban VIII. bio je glasovit po količini podijeljenih brevea te se drži da ih je tijekom svoga obnašanja časti rimskoga biskupa objavio više od tisuću. Neosporne su, a prethodno smo to sažeto i naveli, Urbanove veze s Katoličkom crkvom u Hrvata, a osobito sa Svetojeronimskim zavodom i njihovom crkvom u Rimu. Tragom tih veza možemo, između ostaloga, tražiti i razloge podjeljivanja indulgencije – osobita priznanja i ukazane časti hrvatskim useljenicima u Mlecima i njihovoj Bratovštini sv. Jurja i Tripuna.

U vrijeme stjecanja indulgencije (sredina 17. stoljeća) Hrvati u Mlecima nisu više – kao u prethodnim stoljećima – brojčano tako snažna useljenička skupina. Vrhunac njihova useljavanja i nazočnosti u prijestolnici Serenissime prošao je izmakom 16. stoljeća te se tijekom 17. i 18. stoljeća bilježi, u brojčanome smislu, njihov konstantni pad.⁴³ Brojčano opadanje Hrvata nije, međutim, nužno značilo i prestanak »skjavnuskoga« utjecaja na mletačko društveno i vjersko svakodnevlje. Upravo suprotno – to je vrijeme učestalog pribivanja i djelovanja tzv. elitnijeg dijela iseljeničtva, privremeno ili trajnije nastanjenog u Mlecima. To su, primjerice, trgovci, pomorski poduzetnici i brodari s Lošinja i iz bokeljskih gradića, koji su svojim gospodarskim mogućnostima i ugledom Bratovštini davali nove poticaje i činili je (i dalje) važnom sastavnicom mletačkoga svakodnevlja. Otuda je očekivan, logičan izbor pape Urbana VIII. da ovom indulgencijom, toliko bogatom oprostima, gotovo stoljeće i pol nakon svojih prethodnika, ponovno osnaži i ukaže čast jednoj od vodećih nacionalnih udruga u Mlecima.

Izbor »dodatnih« svetaca, čiji će se blagdani s posebnom pomnjom slaviti u okrilju Bratovštine, također je razumljiv. Sveti je Marko zaštitnik Mletaka, grada u kojemu su toliko brojni Hrvati kroz sva stoljeća pronalazili svoju novu domovinu te kojega su – prilagođavajući se novoj sredini i njezinim običajima – osobito častili. Uostalom, pretežit dio istočnojadranske obale tada se nalazio u sastavu Mletačke Republike te je tradicija slavljenja toga evanđelista bila ukorijenjena u hrvatskim uzmornim krajevima. Ne manje je u hrvatskome priobalju bio čašćen i maloazijski svetac Nikola, čiji posmrtni ostatci počivaju u prekojadranskom gradu Bariju, s kojime su hrvatski krajevi oduvijek njegovali učestale gospodarske, političke i kulturne veze. Zaštitnik putnika i pomoraca, sveti je Nikola oduvijek bio jedan od najpopularnijih svetaca duž hrvatskoga Jadrana, područja koje je stoljećima bilo upravljeno moru i pomorskim profesijama. Naposljetku, posebno isticanje svetoga Jeronima, crkvenoga oca zavičajem s istočne obale Jadrana koji je i od samoga početka činio dio zaštitničkog trolista hrvatske bratimske udruge (uz sv. Jurja i sv. Tripuna) i bio spominjan i u indulgencijama Urbanovih prethodnika, također je jasan izbor.

arhiva«, *Sedamnaest stoljeća zadarske crkve: zbornik radova znanstvenog skupa o 1700. obljetnici mučeništva sv. Štošije (Anastazije)*, Sveučilište u Zadru, 16. – 18. studenog 2004., sv. I (Od ranokršćanskog razdoblja do pada Mletačke Republike), (ur.) Livio MARIJAN, Zadar, 2009., str. 432.

⁴² M. GIADROSSI – P. VIDOLI RATTI, »Le indulgenze della Scuola«, str. 14.

⁴³ L. ČORALIĆ, *U gradu svetoga Marka: povijest hrvatske zajednice u Mlecima*, str. 81–83, 441–442.

Doba 17. stoljeća vrijeme je mletačko-osmanskih ratova, ali i početka povrata izgubljenih hrvatskih krajeva. Vrijeme je to ratne ugroze, nestabilnosti i stradanja, ali i postupnog oporavka i nade za ljude i krajeve koji su stoljećima egzistirali kao rubna područja raznih državnih cjelina. Hrvatska zajednica u Mlecima, ne tako brojna kao prije, ali ugledom priznata i prepoznatljiva, dio je iz događajima prebogate priče o prošlosti istočnoga Jadrana u ranome novom vijeku. Breve pape Urbana VIII., podupiratelja hrvatskoga glagoljaštva, hrvatskih ustanova u Vječnome gradu i zaštitnika Ilirskoga kolegija u Loretu, posvjedočuje o važnosti onovremenog hrvatskog iseljništva – trajne spone između dviju jadranskih obala koje spaja i prožima jedno isto more.

PRILOG: Prijepis indulgencije pape Urbana VIII. Bratovštini sv. Jurja i Tripuna u Mlecima, 20. lipnja 1640. godine
Archivio della Scuola Dalmata dei SS. Giorgio e Trifone, Pergamene, N. 93.⁴⁴

Urbano VIII Papa.

Ad perpetuam rei memoriam. Cum, sicut accepimus, in civitate Venetiarum una pia et devota utriusque sexus Christi fidelium Confraternitas nationis Illyricae sub invocatione Sancti Georgii, non tamen pro hominibus unius speciali artis canonice ins[i]tituta existat, cuius confratres et consorores quoad plurima pietatis et charitatis opera exercere consueverunt, nos ut dicta Confraternitas maiora in dies suscipiat incrementa, de Omnipotentis Dei misericordia <ac> Beatorum Petri et Pauli Apostolorum Eius auctoritate confisi, omnibus utriusque sexus Christi fidelibus qui dictam Confraternitatem in posterum ingredientibus die primo eorum ingressus, si vere⁴⁵ penitentes et confessi Sanctissimum Eucharistiae⁴⁶ Sacramentum sumpserint, plenariam; nec non tam pro tempore describendis⁴⁷ tam jam descriptis in dicta Confraternitate confratribus et consorioribus⁴⁸ in cuiuslibet eorum mortis articulo si vere⁴⁹ penitentes et confessi ac Sacra Communione refecti, vel quatenus id potere nequiverint saltem contriti nomen Iesu ore, si potuerint, sin minus corde devoto invocaverint etiam plenariam; at eisdem nunc et pro tempore existentibus confratribus etiam vere poenitentibus et confessis ac Sacra Comunione refectis, qui dictae Confraternitatis ecclesiam seu capellam vel oratorium die festo Sancti Georgii a primis Vesperis usque ad occasum solis diei huiusmodi singulis annis devote visitaverint et ibi pro C<h>ristianorum Principum concordia, haeresum extirpatione et Sanctae Matris Ecclesiae exaltatione pias

⁴⁴ Tekst u prilogu ne odgovara u potpunosti prijepisu odakle je preuzet: naime, u prijepisu su uočene neke pogreške i nedosljednosti te je tekst u ovom radu ispravljen prema smislu i uobičajenim formulacijama tog tipa indulgencija. Intervencije su označene na sljedeći način:

<...> dodani dio teksta koji je u izvorniku greškom izostavljen

[...] dio teksta koji je u izvorniku greškom umetnut te ga treba izostaviti

Ispravci pojedinih riječi upisani su u kritički aparat u podnožju teksta (manje nedosljednosti u pravopisu, poput *communio/comunio*, nisu ispravljene). Kratice su razriješene.

⁴⁵ si vere] sincere

⁴⁶ Eucharistiae] Eucharistine

⁴⁷ describendis] descirbendis

⁴⁸ consorioribus] consoriribus

⁴⁹ si vere] sincere

ad Deum preces effunderint, plenariam similiter omnium suorum peccatorum indulgentiam et remissionem misericorditer in Domino concedimus.

Insuper dictis confratribus et consororibus etiam vere poenitentibus et confessis et Sacra Comunione reffectis dictam ecclesiam seu capellam vel oratorium in Sanctorum Tryphonis et Hieronymi nec non Sanctorum Nicolai et Marci festis diebus ut praefatis visitantibus et ibidem orantibus, quo die praedictorum⁵⁰ id egerint, septem annos et totidem quadragintas; quotiens vero missis⁵¹ et aliis divinis officiis in dicta ecclesia vel capella seu oratorio⁵² pro tempore celebrandis et recitandis seu Congregationibus publicis ubivis faciendis interfuerint aut pauperes hospitio⁵³ susceperint vel pacem inter inimicos composuerint seu componi fecerint vel procuraverint, nec non etiam qui corpora defunctorum tam confratrum et <con>sororum aut quascumque processiones de licentia ordinarii faciendas, Sanctissimumque Eucharistiae⁵⁴ Sacramentum tam in processionibus quam cum ad infirmos aut alias⁵⁵ ubicumque et quomodocumque pro tempore defertur comitati fecerint, aut si impediti campanae ad id signo dato⁵⁶ semel Orationem Dominicam et Salutationem Angelicam dixerint, aut etiam quinquies Orationem et Salutationem praescriptas pro animabus defunctorum confratrum et consororum predictorum recitaverint, aut peccatorem aliquem ad viam salutis reduxerint et ignorantibus praecepta Dei et ea quae ad salutem sunt docuerint, aut quodcumque pietatis vel charitatis opus exercuerint, toties pro quolibet praefatorum operum sexaginta dies de iniunctis eis vel alias quomodolibet debitis poenitentibus in forma ecclesiastica consueta relaxamus praesentibus, perpetuis futuris temporibus valituris. Volumus autem quod si⁵⁷ alias dictis confratribus et consororibus praemissa peragentibus aliqua alia indulgentia perpetua vel ad tempus nondum elapsam duratura per nos concessa⁵⁸ fuerit, praesentes nullae sint atque etiam si dicta Confraternitas alicui⁵⁹ confraternitati aggregata iam sit, seu in posterum aggregetur vel quavis⁶⁰ alia ratione uniatur seu et quomodolibet instituat, priores et quae aliae litterae apostolicae illis nullatenus suffragentur sed ex tunc eo ipso nullae sint.

Datum Romae apud Sanctam <Mariam> Maiorem sub anulo Piscatoris. Die XX Iunii MDCXXX. Pontificatus nostri anno decimo septimo.

B. A. Moraldus

14 Septembris 1640 bis⁶¹ registrantes et publicantes,

Franciscus Lazarones Vicarius Patr<i>archalis

⁵⁰ praedictorum] perpetuo

⁵¹ missis] in his

⁵² oratorio] oratorium

⁵³ hospitio] bospitio

⁵⁴ Eucharistiae] Eucharestie

⁵⁵ alias] alios

⁵⁶ dato] date

⁵⁷ si] in

⁵⁸ concessa] comessa

⁵⁹ alicui] aliqui

⁶⁰ quavis] quovis

⁶¹ bis] his

P<r>aesens exemplum Brevis Apostolici ego notarius⁶² infrascriptus ex authentico in pergameneno non vitiato non cancellato nec in aliqua eius parte suspecto describere feci, cum eodemquemet authentico idem exemplum collationavi, eo quia concordare inveni in fide subscripsi et sigillavi hac die 18 Martii 1662.

Locus sigilli. Franciscus Ciola quondam domini Dominici Petri Antonii, *Patrizio Veneto*. In fide.

PRIJEVOD

Papa Urban VIII.

Na trajnu uspomenu. Budući da, kako smo upoznati, u gradu Mlecima postoji jedna bogogodna i pobožna bratovština Kristovih vjernika oba spola ilirske narodnosti, kanonski uspostavljena pod naslovom sv. Jurja, i to ne za ljude nekog posebnog zanimanja, a čiji bratimi i sestrima uvelike običavaju vršiti djela pobožnosti i milosrđa, kako bi rečena bratovština iz dana u dan više napredovala, mi, uvjereni u milosrđe svemogućega Boga i ovlast blaženih Petra i Pavla, apostola Njegovih, milosrdno u Gospodinu udjeljujemo potpuni oprost i otpuštenje svih njihovih grijeha svim Kristovim vjernicima oba spola koji bi ubuduće pristupali rečenoj bratovštini, na prvi dan njihova pristupa, ako iskreno se kajući i ispovjedeni prime presveti euharistijski sakrament, a isto tako <udjeljujemo> i potpuni <oprost> onim bratimima i sestrimama koji bi se u danom trenutku namjeravali upisati, kao i onima već upisanima u rečenu bratovštinu, u bilo kojem njihovu smrtnom času, ako bi iskreno se kajući i ispovjedeni te svetom pričešću okrijepljeni, ili, ukoliko to ne bi bili u mogućnosti, barem raskajani pobožno zazvali ime Isusovo ustima, ako bi mogli, a ako ne, bar srcem; a potpuni <oprost> jednako i istim sada i u danom trenutku postojećim bratimima koji bi, također iskreno se kajući i ispovjedeni te svetom pričešću okrijepljeni, svake godine pobožno posjetili crkvu ili kapelu ili oratorij rečene bratovštine na blagdan sv. Jurja od prvih Večernjih sve do zalaska sunca takvoga dana i ondje pred Bogom izlili zdušne molitve za slogu kršćanskih poglavara, iskorjenjivanje krivovjerja i uzvišenje svete majke Crkve.

Povrh toga rečenim bratimima i sestrimama, također iskreno pokajanima i ispovjedenima i svetom pričešću okrijepljenima, koji bi, kako je ranije rečeno, posjetili rečenu crkvu ili kapelu ili oratorij na blagdane svetih Tripuna i Jeronima kao i svetih Nikole i Marka i ondje se molili, na koji god dan da učine to što je naloženo, <udjeljujemo vremeniti oprost od> sedam godina i isto toliko četrdesetnica, a koliko god da puta budu prisutni na misama ili drugim bogoslužjima koja bi se u danom trenutku slavila i recitala u rečenoj crkvi ili kapeli ili oratoriju, ili na javnim skupštinama gdje se održavale, ili <koliko god da puta> gostoprimstvom prihvate siromahe ili sklope mir između neprijatelja ili dovedu do toga da se sklopi ili ga omoguće, kao također i onima koji budu pratili tijela preminulih bratima i sestrima ili koje god bi procesije trebalo obaviti po dozvoli biskupa ordinarija, kao i presveti sakrament Euharistije, kako u procesijama, tako i kad se nosi bolesnicima ili inače bilo gdje i bilo kako u danom trenutku, ili ako bi, u tome spriječeni, na znak zvona

⁶² notarius] Notarium

dan za neku od tih prilika, izrekli Gospodnju molitvu i Anđeosko pozdravljenje, ili također pet puta izrecitali propisanu molitvu i pozdravljenje za duše preminulih prije spomenutih bratima i sestrima, ili <koliko god puta> nekog grešnika vrata na put spasenja i nezalnice poduče Božjim odredbama i onome što je potrebno za spasenje, ili izvrše kakvo god djelo pobožnosti ili milosrđa, toliko im puta za bilo koje od ranije spomenutih djela održujemo šezdeset dana od zadanih im ili na bilo koji drugi način dugovanih pokora, u uobičajenoj crkvenoj formi, ovim ovdje <pismom> koje će vrijediti u vječna buduća vremena. Želimo nadalje da, ako bi inače rečenim bratimima i sestrimama koji ove prethodne naloge izvršavaju bio po nama dodijeljen neki drugi oprost, potpuni ili takav da još nije prošlo vrijeme njegova trajanja, ovo bi ovdje pismo bilo ništavno, a također, ako bi rečena bratovština već bila pridružena nekoj drugoj bratovštini, ili bi se ubuduće pridružila ili se na bilo koji drugi način ujedinila ili se i bilo kako uspostavila, prijašnja i sva ostala apostolska pisma ne bi im ni na koji način koristila, već bi od tada samim time bila ništavna.

Dano u Rimu u <crkvi> Sv. Marije Velike pod Ribarevim prstenom, dana 20. lipnja 1640., sedamnaeste godine našeg pontifikata.

B. A. Moraldo

14. rujna 1640. po drugi put ubilježujući i objavljujući,

Francesco Lazarones, patrijarhalni vikar

Ovaj sam primjerak apostolskog brevea ja, niže potpisani bilježnik, dao prepisati iz izvornika na pergameni, niti oštećenog niti poništenog niti u nekom svom dijelu sumnjivog, a s istim sam tim izvornikom usporedio isti primjerak, pa budući da sam našao da se vjerno podudara, potpisao sam ga i opečatio ovog dana, 18. ožujka 1662.

Mjesto pečata. Francesco Ciola pokojnog gospodina Domenica Pietra Antonija, mletački patricij. Vjerodostojno.

Summary

*POPE URBAN VIII AND CROATS – TRACING INDULGENCE OF CONFRATERNITY
OF SS GEORGE AND TRYPHON IN VENICE (1640)*

In introductory part of the article authors briefly describe foundation of the Croatian confraternity of Ss George and Tryphon in Venice (1451). By the same token, authors pay special attention to the indulgences and privileges that were given to the Confraternity by prominent ecclesiastical and secular dignitaries (cardinal Bessarion, popes Sixtus IV and Alexander VI, and Venetian patrician Paolo Valaresso). In the core part of the article authors reveal various and numerous ties between pope Urban VIII and the Croatian Catholic Church. The final part of the article is dedicated to the analysis of the indulgence that Urban VIII gave to the Confraternity of Ss George and Tryphon in 1640. The appendix of the article consists of transcription of the indulgence and its translation into Croatian standard.

KEY WORDS: *pope Urban VIII, Venice, Venetian Republic, Croatian Adriatic migrations, ecclesiastical history, history of the 17th century.*